

Τ.Ε.Ε. ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α.Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ

**ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΤΕΧΝΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΟΙΚΟΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ
Α' ΚΥΚΛΟΣ**

**Β' ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ
11 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1999**

**ΤΟ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ: ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ ΑΞΙΑΣ
ΧΡΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΙΜΩΝ**

Το χρήμα, ως μέσο ανταλλαγής εκδιδόμενο σε ωρισμένη μονάδα και αξίες, γεννήθηκε στη δυτική Μ. Ασία με την ανάπτυξη του εμπορίου και της οικονομίας και υπό την συνολική δημιουργική ορθολογική ώθηση που ανέδειξε και τον φιλοσοφικό λόγο.

Τα ευγενή μέταλλα (χρυσός και άργυρος) εχρησιμοποιούντο ήδη στις ανεπτυγμένες οικονομίες της Ανατολής ως μέτρα και αποθήκευση αξίας. Έτσι η ύλη του πρώτου νομίσματος ήταν το ήλεκτρο (κράμα χρυσού και αργύρου), αφού μάλιστα παρήγετο φυσικά στην περιοχή της Λυδίας. Ο προνομισματικός διμεταλλισμός καθιερώθηκε εν συνεχείᾳ στον επίσημο διμεταλλισμό των ανατολικών αυτοκρατοριών.

Ο διμεταλλισμός πάσχει εγγενή αστάθεια: κάθε τυχαία διαφοροποίηση στην αναλογία αξίας χρυσού προς άργυρο τείνει να μεγεθυνθή όταν τηρείται η αυτή σχέση νομισματικών μονάδων – εκτός αν μεταβάλλεται ανάλογα το βάρος των μονάδων. Το τελευταίο όμως (αν και παρατηρείται) δεν μπορούσε να γίνεται αποτελεσματικά, ενώ περιελάμβανε μια αρχή παρεμβατισμού που μπορούσε να επεκταθή, και η οποία αντέβαινε στο πνεύμα της αγοράς που κυριαρχούσε στον Ελληνικό χώρο. Στο νόμισμα από ήλεκτρο προστίθετο επιπλέον και η αβεβαιότητα εν σχέσει προς την αναλογία του κράματος.

Στην κυρίως Ελλάδα εξ αρχής υιοθετήθηκε μονομεταλλικό σύστημα με βάσι τον άργυρο. Το νομισματικό μέταλλο διεκινείτο χωρίς περιορισμούς όπως όλα τα αγαθά. Π.χ. αρχαϊκά Αιγινητικά νομίσματα περιέχουν υλικό προερχόμενο και από τα τρία μεταλλεία αργύρου στο Αιγαίο, την Σίφνο, το αττικό Λαύριο και την Μακεδονική ενδοχώρα.

Η νομισματική πρακτική των Αθηνών συνδυάζεται προς την επιθετική ηγεμονική στρατηγική της μετά τους Περσικούς πολέμους. Εντατική εκμετάλλευση των μεταλλείων του Λαυρίου και έλεγχος των ορυχείων στην Μακεδονία οδηγούν σε μαζική παραγωγή χρήματος κατά το μέσον του 5ου αι. (Σχ. 1). Εντούτοις η αξία του χρήματος παραμένει σταθερά όπως προκύπτει από την σχέση της αξίας χρυσού (ενός μη νομισματικού αγαθού καταλλήλου όμως ως μέτρου αξίας) και αργύρου (του μέτρου αξίας που λειτουργεί νομισματικά ως μέσο ανταλλαγής). Η σχέση αυτή ισορροπούσε

σε μια τιμή $13 \frac{1}{3} : 1$. Η βύθισή της (Σχ. 2) από τα τελευταία χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου μέχρι το 250 π.Χ. οφείλεται στην απώλεια αξίας του χρυσού λόγω υπερπροσφοράς του: διοχέτευση στην αγορά των χρυσών αναθημάτων της Ακροπόλεως (407-404 π.Χ.) – οι Περσικοί «Δαρεικοί» – ρευστοποίηση των κειμηλίων του ιερού των Δελφών κατά τον τρίτο Ιερό Πόλεμο, 356-346 π.Χ. – μεγάλη παραγωγή χρυσού νομίσματος από τον Φίλιππο μετά τον έλεγχο εκ μέρους του των μεταλλείων χρυσού στο Παγγαίο (356 π.Χ.) – ρευστοποίηση των θησαυρών του Μεγάλου Βασιλέως από τον Μ. Αλέξανδρο.

Όπως παρατηρεί ο Ξενοφών, υπερπροσφορά χρυσού μειώνει την τιμή μου, ενώ η συνεχής αύξηση στην παραγωγή αργύρου (του νομισματικού αγαθού) δεν ελάττωνε την τιμή του. Η αξία του χρήματος (αργυρούν νόμισμα) ήταν σταθερή, διότι την αύξηση της ποσότητός του συνώδευε οικονομική δραστηριότητα μεγαλύτερη σε ένταση και καλυπτόμενη έκταση. Το αττικό νόμισμα έχει γίνει διεθνές νόμισμα. Ήδη την εποχή της Αθηναϊκής Ηγεμονίας, σχετικό σωζόμενο ψήφισμα (c. 450-446 π.Χ.) επιβάλλει το κλείσιμο των νομισματοκοπείων των συμμαχικών πόλεων: αλλά αυτό εν πολλοίς εσήμαινε την θεσμοθέτηση μιας προϋπάρχουσας ροπής και κατάστασης. Από το άλλο μέρος, η διακίνηση χρήματος ήταν ελεύθερη. Στην ίδια την Αθήνα κυκλοφορούσαν ξένα νομίσματα (ακόμη και ξένες απομιμήσεις Αττικού νομίσματος) στην αγορά. Στην Ολβία του Ευξ. Πόντου, η πόλη δημιουργεί ελεύθερη αγορά συναλλάγματος.

Η σταθερότητα της αξίας του χρήματος αντανακλάται στην γενική απουσία πληθωριστικών φαινομένων. Την εντυπωσιακή διαχρονική (σε διάρκεια αιώνων) και διατοπική (σε όλο τον ευρύτερο περιφερειακό χώρο) σταθερότητα των τιμών διαταράζουν μόνο αναστατώσεις φυσικές (π.χ. αφορία) ή ανθρωπογενείς (π.χ. παρατεταμένες πολεμικές επιχειρήσεις). Αυτό ισχύει και για τα βασικά προϊόντα διατροφής, τα δημητριακά. Στην Δήλο παρατηρούμε επίπεδες τιμές ελαίου καθ' όλη την Ελληνιστική περίοδο (Σχ. 3), εξαιρουμένων κυρίως των μεταβατικών χρόνων των συγκρούσεων των Διαδόχων και Επιγόνων του Μ. Αλεξάνδρου προς αποκατάστασι συστήματος ισορροπίας Δυνάμεων. Αντιθέτως η τιμή των καυσόξυλων (Σχ. 4) παρουσιάζει εντονώτατες διακυμάνσεις, φαίνεται δε μετά το 230 π.Χ. περίπου, να ανεβαίνει το γενικό

επίπεδο της τιμής των. Εκείνη την εποχή όμως προστατευτικός νόμος επιβάλλει αυστηρούς περιορισμούς στην αγορά του ξύλου, όπως προκύπτει από σωζόμενη επιγραφή.

Ενδιαφέροντα συμπεράσματα συνάγονται από την έρευνα του χρηματικού συστήματος της κλασσικής αρχαιότητος:

1) Το σύστημα ήταν σχεδόν πλήρως unregulated. Είχε μέγιστο βαθμό ελευθερίας. Ήταν ένα αυτορρυθμιζόμενο φυσικό σύστημα.

2) Η σταθερότητα της αξίας του χρήματος είναι αποτέλεσμα της ισορροπίας μεταξύ προσφοράς του και του επιπέδου λειτουργίας της πραγματικής οικονομικής δραστηριότητος. Η ισορροπία γενικά εξασφαλίζεται αυτόμata με ένα μονομεταλλικό σύστημα χωρίς κρατική παρέμβαση. Δεν υπήρχε Κεντρική Τράπεζα στην Κλασσική Αθηναϊκή οικονομία, ενώ λειτουργούσαν πολλές Τράπεζες, όλες ιδιωτικές, μερικές τεράστιας επιφάνειας. Επιτόκια και συναλλαγματικές ισοτιμίες ήταν θέμα αποκλειστικά της αγοράς.

3) Ο νομισματικός ρόλος του Κράτους είναι να κρατάη σταθερό το βάρος και την καθαρότητα της νομισματικής μονάδος, όχι να επιχειρή να καθορίση την αξία της. Η αξία τότε αυτοσταθεροποιείται σε ένα φυσικό περιβάλλον.

4) Κάθε κανονιστικός περιορισμός της ελευθερίας κινήσεως ενός συστήματος εισάγει στοιχεία αστάθειας και προκαλεί όξυνσι των διακυμάνσεων στις ταλαντώσεις των κυκλικών φαινομένων. Η όποια ευεργετική δράση του είναι βραχυπρόθεσμη, ενώ δημιουργεί πληθωριστική τάση.

5) Οι τιμές των αγαθών και υπηρεσιών είναι, σε μακροπρόθεσμη προοπτική, θέμα νομισματικό.

6) Οι νομισματικές ενώσεις (όπως της Φώκαιας και Μυτιλήνης ήδη πιθανώτατα από τους αρχαϊκούς χρόνους) δεν είναι ικανές να προκαλέσουν σημαντικά αποτελέσματα. Μόνο ένα ισχυρό νόμισμα μιας μεγάλης Δυνάμεως μπορεί να δημιουργήση συνθήκες οικονομικής εντονώτερης ολοκλήρωσης και εξορθολογιστικώτερης δραστηριότητας.

Welded steel pipe
unlashed

$\Sigma x \cdot I$

500

400

300

200

100

50

0

445

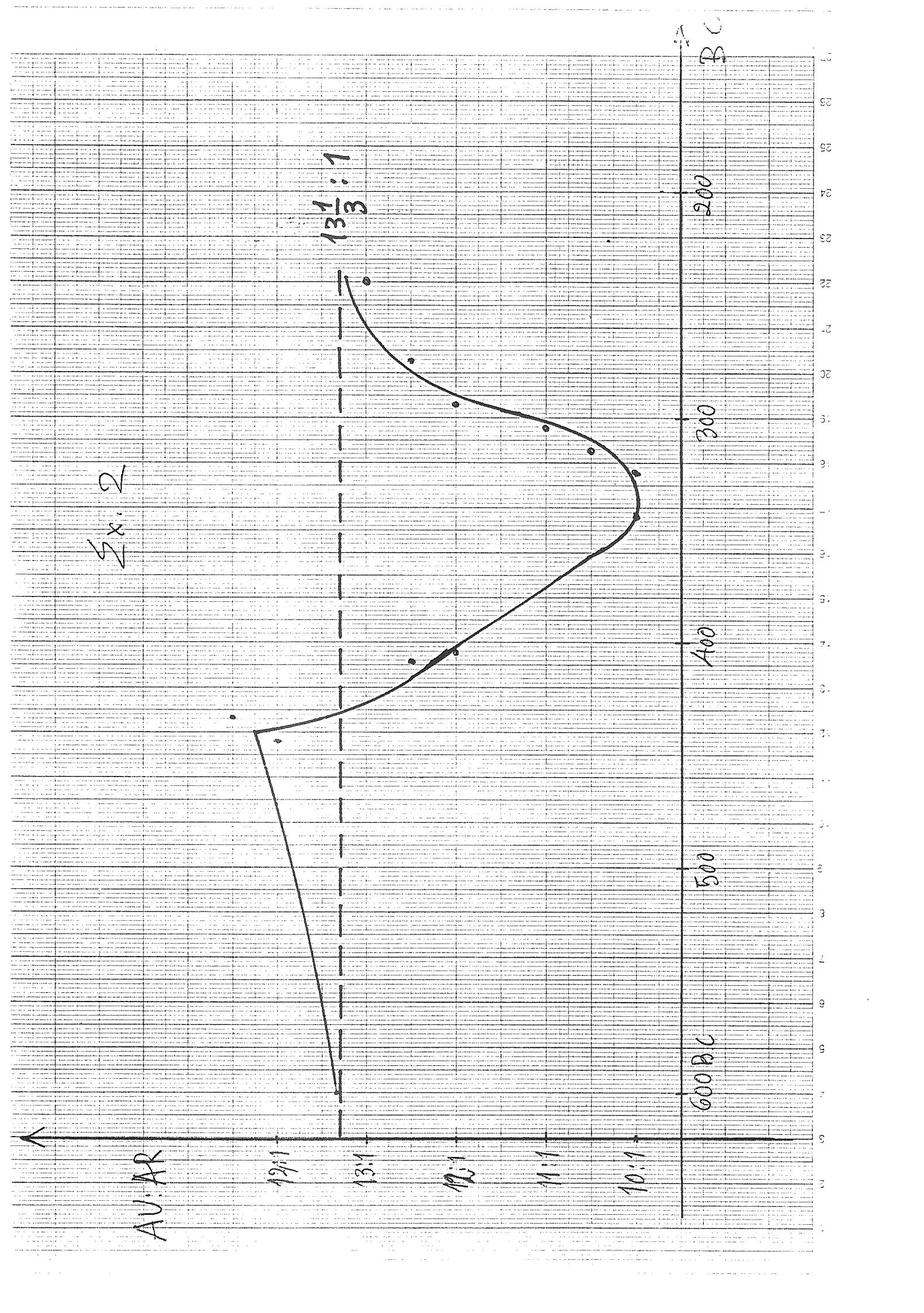
470

1155

450

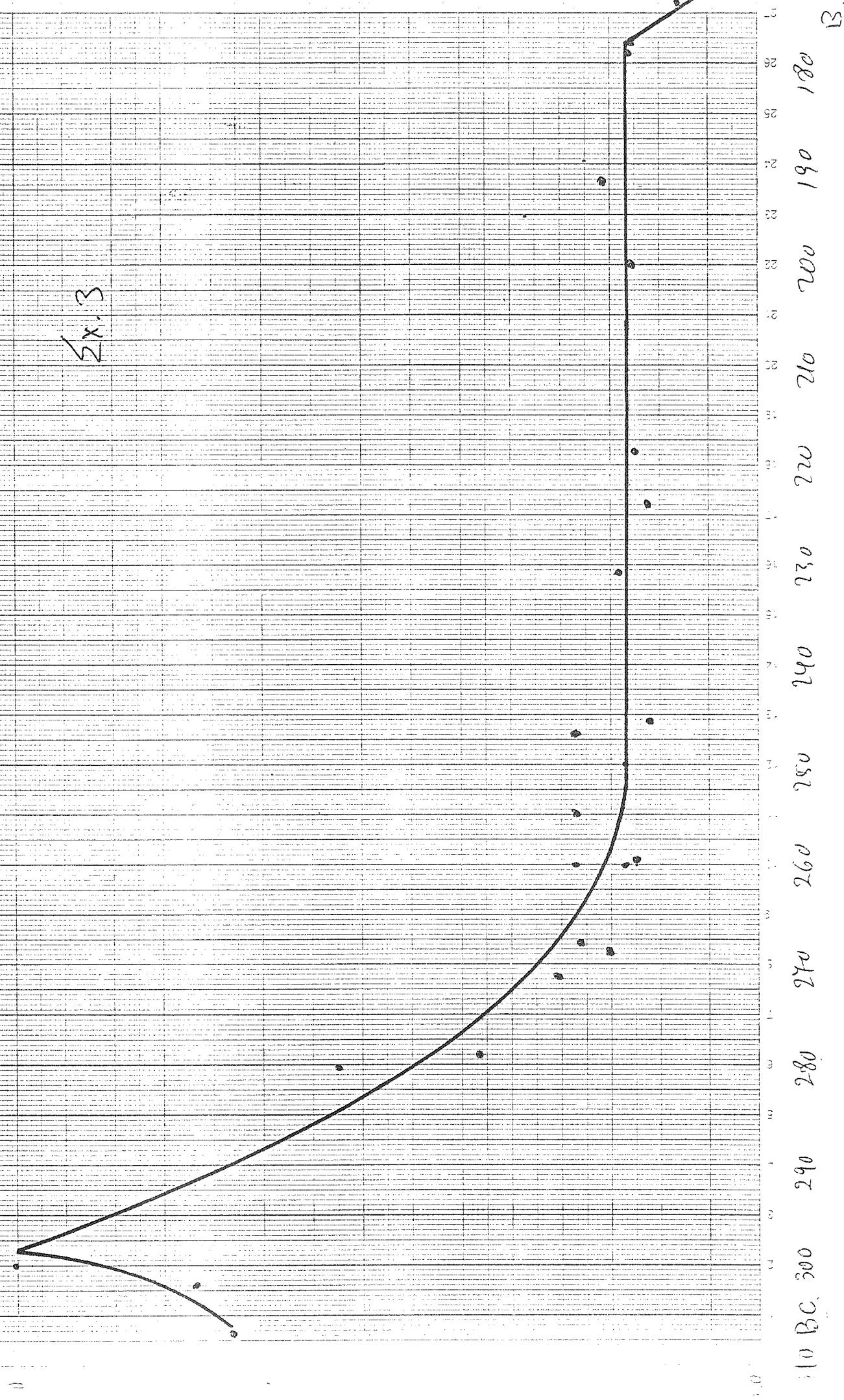
B.C.

50
45
40
35
30
25
20
15
10
5
0

100 m. Merejina 250 B.C.

5x. 3

B.

2x4 5/8in, 100 ft. Verfassung 250 B.C.

